

ŽIDOVI U KULTURNOM I DRUŠTVENOM ŽIVOTU KOPRIVNICE 1929.-1941.*

Od prvih naseljavanja Židova na područje Koprivnice prošlo je 200 godina (1800.), ne računajući povremene dolaske trgovaca pokućaraca, uglavnom iz Gradišća. Masovnije naseljavanje Židova odvija se tek od 1851. godine ("Carski patent"- dozvola naseljavanja i stanovanja) i sve prisutnije tolerancije (Edikt cara Josipa II.) što se najbolje vidi iz podatka da je npr. 1810. u Koprivnici bilo 23 Židova, 1847. već 40, 1869. 119 Židova. Najveći broj doseljenih Židova došao je iz Gradišća (pretežito iz mjesta Schlaininga), manji dio iz Mađarske te nešto iz Češke i Moravske. Sve su to bili Židova Aškenazi, a tek iza I. svjetskog rata doselile su u Koprivnicu 3 sefardske obitelji.

Porastom broja Židova dolazi 1850. godine do osnivanja Židovske općine i formiranja zasebnog Židovskog groblja na Varaždinskoj cesti te, konačno, 1875. i izgradnje sinagoge - čime je učvršćeno postojanje Židovskog identiteta. Prvi doseljeni Židovi, općenito govoreći, bavili su se uglavnom samo trgovinom i sitnim obrtima, a tek u drugim generacijama, nakon oslobađanja stoljećima potiskivanih sposobnosti, energije i ambicija, Židovi s ruba društva uskoro prelaze u središte gospodarskih i svih ostalih tokova. Mlađa generacija napušta dosadašnja zvanja i masovno se opredjeljuje za intelektualna zanimanja što im je ranije bilo nedostupno. Tako se i u koprivničkoj židovskoj zajednici javljaju sve brojniji intelektualni djelatnici.

U razdoblju 1929.-1941. godine Židovska zajednica u Koprivnici potpuno je etablirana sa svim značajnim funkcijama (općina, groblje, sinagoga, vjerska škola, židovska društva i sl.), a broj Židova u tom razdoblju iznosi između 250 do 300.

Najveći dio koprivničkih Židova pripadao je tzv. reformirajućoj struji unutar Židovstva, bez ortodoksnih pripadnika. Reformizam je težio pomiriti tradiciju s duhom vremena ili omogućiti slobodniji pristup vjeri - svaki prema vlastitoj savjesti i procjeni - dakle racionalniji pristup. Tu spominjemo i pojavu Židova nevjernika koji osjećaju svu duhovnu ljepotu židovske baštine i tako osjećaju i žele sačuvati svoj židovski identitet. Održavaju se svi židovski vjerski običaji i blagdani, uči vjeronauk, održavaju razne židovske priredbe, ali istovremeno veliki broj Židova intenzivno sudjeluje u političkom, kulturnom i društvenom životu Koprivnice pa se čak može govoriti i o "tihoj" asimilaciji čemu su doprinosili i sve češći tzv. "mješoviti brakovi".

Što se političkog života tiče, najveći broj koprivničkih Židova prihvaćao je politiku HSS-a (i tako i glasovao na izborima), osim pojedinačnih slučajeva: ugledni odvjetnik dr. Rikard Steiner bio je jedan od istaknutih pravaša, a isto tako ugledni odvjetnik dr. Branko Švarc pristaša ondašnjeg režima kao član JRSS te je kao takav bio i gradonačelnik, od 1932. do 1937. Spominjemo i pojavu nekolicine mladih Židova, pretežito studenata, koji su po svjetonazoru bili "lijevo" i marksistički orijentirani (Ivica Hiršl, Oto Gross, Buki i Šandor Albahari, Joža Goldschmidt, Žiga i Mira Jelinić i dr). Unutar Židovske zajednice Koprivnice postojala je i grupa cionista koji su propagirali ideju Herzla s težnjom za stvaranjem vlastite države - "Obećane zemlje". Istaknuti su cionisti bili Joža Milhofer, Milan Scheier, Milan Reich, Pavao Wertheimer, Ignaz Gross i dr.

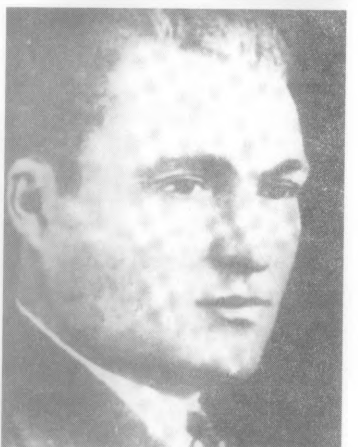
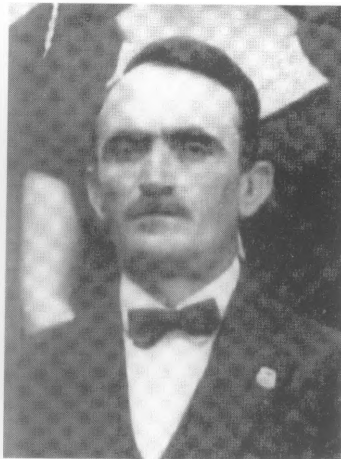
Gospodarski život Koprivnice u navedenom je razdoblju bio uglavnom u židovskim rukama. Tako su i poznata, Kemijska industrija "Danica" (osnovana 1906., prestala s radom 1937.) te Uljara d.d. (nakon ekspanzije 1919., prestala s radom također 1937.) bili pretežito u rukama židovskog kapitala, a u gradu je u tom razdoblju bilo preko četrdesetak trgovina i obrtničkih radnji koprivničkih Židova. Kao što je već napomenuto, uskoro unutar Židovske zajednice dolazi do sve većeg broja intelektualaca čiji je broj zasigurno u nesrazmjeru relativno male Židovske zajednice u odnosu na broj stanovnika Koprivnice. Bili su to: *liječnici*: Julio Scheyer, Heinrich Kollman, Ivo Würzburger, Zora Goldschmidt, Zora Betlheim, Zvonko Günsberger, Slavko Hirschler, Željko Selinger, Albin Heinrich, Erna Perera; *pravnici*: Rikard Steiner, Lav Singer, M. Milić, Branko Švarc; *stručnjaci tehničkih znanosti*: ing. dr. Đuro Švarc, ing. Slavko Löwy, ing. Hugo Schwartz (izradio planove koprivničke gimnazije), ing. Zoltan Selinger, ing. Šentag (dugogodišnji voditelj koprivničke "munjare"), ing. Ervin Schalamon; prof. Zlatko Švarc (kemičar), prof. Ivica Hiršl, dr. Pavao Wertheimer (biolog), prof. Milan Graf (muzičar); *farmaceuti*: mr. ph. Beno Wolfensohn, mr. ph. Lizika Kollman, mr. ph. Joža Milhofer, mr. ph. Elza Weis, Helga Firedi, kemičarka i dr. Iz te plejade koprivničkih intelektualaca Židova izdvojit ćemo nekolicinu koji se čine najzaslužnijima za razvoj društvenog i kulturnog života Koprivnice u navedenom razdoblju.

Opće je poznata vjekovna povezanost Židova s glazbom, duhovnom i svjetovnom, vokalnom i instrumentalnom pa zato i nije ništa neobično da su se Židovi i u ovako malim sredinama aktivno uključili u glazbeni život, dajući joj čak i svoj pečat. Govoreći o tome, treba spomenuti da je u sklopu Hrvatskog sokola od 1920. postojala tzv. "fanfara" koja je kasnije prerasla u prvu limenu koprivničku glazbu, a među poznatim sviračima ističu se Slavko Löwy i Milan Švarc.

U Koprivnici su tih godina postojala dva pjevačka društva. HPD "Podravec" osnovano je još 1874., obnovljeno 1918., zamiralo sve do 1925. od kada ponovno slijedi uspon. Predsjednik tog društva dugi je niz godina bio koprivnički župnik Stjepan Pavunić, a potpredsjednik Židov Šandor Rosenberger, trgovac tekstilnom robom dok je zborovođa bio Leon Wolfensohn, kantor koprivničke Židovske općine. Među pjevačima je bilo nekoliko Židova: Milan Švarc (kasnije i dugogodišnji tajnik društva), Aurel Švarc, Branko Švarc, Slavko Hirschler i dr. HPD "Podravec" bilo je za glazbeni život Koprivnice onoga doba vrlo značajno društvo, s brojnim vrlo zapaženim nastupima, koncertima. Drugo društvo je obrtničko društvo "Domoljub" čiji je predsjednik bio koprivnički bojadar, Židov Vili Grünwald sve do 1938. godine kad je umro.

Gore spomenuti LEON WOLFENSOHN nije značajna ličnost samo za Židovsku općinu, već za glazbeni život Koprivnice općenito. Bio je kantor Židovske općine, dakle vjerski funkcionar koji je uz rabina (glavnog vjerskog funkcionara) vodio bogoslužje, pjevajući psalme i ostale crkvene pjesme te ravnao pjevačkim korom. Rodio se 1880. u Ukrajini, 1898. emigrirao u Austriju, a od 1915. godine je u Koprivnici. Uz svoje vjerske, židovske dužnosti, bio je organizator glazbenog života Koprivnice. Organizirao je niz koncerata ozbiljne, sakralne i svjetovne klasične glazbe u sinagogi koja je tridesetih godina bila pravo žarište glazbenog života. Tako je ondašnja sinagoga, zasigurno jedan od znakova urbane kulture Koprivnice, prerasla u multikulturalni centar, pravi hram glazbene umjetnosti. U vrijeme kada je to društvo bilježilo najveće uspjehe, od 1925. pa sve do 1941. g. zborovođa HPD "Podravec" upravo je L. Wolfensohn. 1941. je završio kao žrtva holokausta.

Što se tiče glazbenog života Koprivnice tridesetih godina, nezaobilazna je ličnost i prof. MILAN GRAF. Rođen je 1892. u Koprivnici. Otac Edmund i majka Hermina r. Nemčić bili su vlasnici poznate koprivničke kavane "Kod Mundija". Studirao je u Beču, paralelno tehničke znanosti i glazbu. Po povrat-

ISKUPNA VIEROISPOVIJAZNA ODJELA U KOPRIVNICI	
PROGRAM	
VELEKO SINAGOGALNO KONCERTA DNE 5. SRPNJA 1936. U HRAMI U 19. POOL. P.	
1) Heraldo: Preludij: Fuja David – Orgula, maestro Dugač	
2) Končeri: Mela: Melodija para abor	
3) Polni: Welamu: Medijator p. Mela	
4) Isewenski: Suoh-koch: Zbor kantora	
5) Bimboep: Kikach tow: Dueti ali gila Vahid, i seor nadkantor p. Wolfensohn	
6) Saker: Admi odan: Melodija para abor	
ODMOR	
7) Rbinbinger: Interezo le kante: D-mol: Orgula, maestro Dugač	
8) Löwensker: Natšewu: Medijator p. Mela	
9) Gidkaka: Uawehidkadi: Zbor kantora	
10) Walschuh: Ode Adonaj: Dueti: kanton p. kabi i seor nadkantor p. Wolfensohn, uz prethnu mjestozog para abor	
11) Habel: Hahidoh: Melodija para abor	
12) Dugač: Tikata Omol: Orgula, maestro Dugač	

1. Slavko Löwy; 2. Leon Wolfensohn; 3. Branko Švarc; 4. Ivica Hiršl; 5. Milan Graf; 6. Željko Selinger; 7. S jedne Purimske zabave; 8. Program jednog koncerta ozbiljne glazbe u sinagogi 1936.

ku sa studija postaje violinist Opernog orkestra HNK u Zagrebu, a 1919. suosnivač, kasnije glasovito, Zagrebačkog kvarteta (djelovao do 1941.). Iako nije stalno živio u Koprivnici, njegov utjecaj na društveni život rodnoga grada je neupitan. Još za vrijeme studija, ali i kasnije, održavao je stalne veze s Koprivnicom, organizirao razna glazbena gostovanja u gradu, često i sam koncertrirao te usko surađivao s kantorom Wolfensohnom. Takvom je suradnjom u ondašnjoj Koprivnici omogućena prisutnost vrhunskih glazbenih ostvarenja toga vremena te se i u tom detalju bilježi uloga Židovske zajednice na razvoj glazbenog života Koprivnice.

Glazba nije bila jedina preokupacija Milana Grafa. Izuzetna erudicija, opća naobrazba, poznavanje više stranih jezika i osobna sklonost pisanoj riječi, učinili su Grafa poznatim glazbenim kritičarom čiji su se napisi o hrvatskoj glazbi nalazili u brojnim stručnim i popularnim domaćim i svjetskim časopisima. Uvrstio se u red poznatih pisaca, šireći hrvatsku glazbenu kulturu diljem svijeta.

Sport je bio također jedan od društvenih fenomena Koprivnice u kojem su i opet Židovi imali zapaženu ulogu, a u sklopu toga se opet vraćamo na ličnost Milana Grafa. Sportska povijest bilježi podatke da je još kao četrnaestogodišnjak donio u Koprivnicu prvu pravu nogometnu loptu te se već od 1906. uključuje u prvi nogometni klub - Đački športski klub. Tijekom studija igrao je nogomet u bečkom "Rapidu", kasnije u zagrebačkom "Građanskom", sudjelovao u osnivanju HNS te, kao prvi i jedini iz Hrvatske, polaže međunarodni sudački ispit.

Koprivničanac, prije svega po rođenju, Milan Graf u Koprivnici provodi djetinjstvo i dio mladosti, ali za Koprivnicu ostaje usko vezan čitavog života, sudjelujući u formiranju glazbenog života i u radu ondašnjih sportskih klubova. Preživio je holokaust, a umro je 1975. g. u Zagrebu. Na brojne aktivnosti Milana Grafa može biti ponosna, prije svega, Židovska zajednica iz koje je potekao, ali i cijela Koprivnica pa i Hrvatska.

Za razvoj športa u Koprivnici zaslužni su i mnogi drugi članovi Židovske zajednice: Ignaz Gros i Maks Schwarz, osnivači "Podravske Kluba biciklista", zatim Ivica Hiršl, Pero Gvozdić i Slavko Löwy, osnivači Đačkog kluba "Zrinski", kasnijeg Akademskog športskog kluba i Hrvatskog športskog kluba - iz kojih je stasao i NK "Slaven". Među osnivačima tog kluba i opet ima podosta Židova, a Milan Švarc, raniji aktivni nogometaš, bio je kasnije dugo godina tajnik pa blagajnik kluba.

Iz plejade brojnih Židova, aktivnih sportaša, izdvaja se još jedna osebujna ličnost. To je dr. ŽELJKO SELINGER. Rođen 1903. u Velikom Bukovcu, od oca Dragutina (Karoly) i majke Štefanije (Stefani) r. Stenberger. Otac je bio vlasnik gostionice u V. Bukovcu gdje Željko polazi osnovnu školu. Godine 1914. obitelj (u kojoj su još bila Željкова braća Zoltan i Milan) se preseljava u Budimpeštu gdje Željko polazi gimnaziju da bi se 1918. vratili u Hrvatsku i naselili u Koprivnici. U Zagrebu završava gimnaziju i 1922. upisuje studij medicine u Wuerzburgu, u Njemačkoj. Studij završava 1928. te neko vrijeme radi u Bavarskoj, a 1932. godine vraća se u Koprivnicu i otvara privatnu liječničku ordinaciju. Uključuje se u život koprivničke Židovske općine, a kao već formirani sportaš, prije svega planinar i skijaš, sudjeluje aktivno u sportskom životu Koprivnice. U sklopu Planinarskog društva "Bilo" osniva skijašku sekciju i prva skijaška natjecanja te suorganizira brojne izlete na Bilogoru, Kalnik i Medvednicu. Bio je iskusan planinar, dobar poznavalac Alpi te je prenosio svoja bogata iskustva na ostale članove. Bavio se i drugim sportovima (nogomet, plivanje, veslanje na Šoderici).

Uz dr. Selingera aktivni su planinari bili: Joža Milhofer, jedan od osnivača Planinarskog društva "Bilo", zatim Šandor Albahari, Aurel Švarc, Slavko Hirschler, Albin Heinrich te Milan Švarc (kasnije blagajnik društva). Sport nije bio jedina preokupacija tog obljubljenog koprivničkog liječnika. Uz svoj liječnički poziv, kojega je obavljao na najbolje mogući način onoga vremena, uz sportska izvipljavanja,

sudjelovao je u svim aktivnostima Židovske općine, ali se istovremeno vrlo izrazito bavio kulturnim djelatnostima u najširem smislu te riječi. To je, prije svega, njegovo djelovanje u Klubu akademičara Koprivnica koji je osnovan 1926. godine. Kod osnivanja Kluba sudjelovali su Slavko, Beno Wolfensohn, a članovi Kluba mogli su, uz studente, biti i već završeni akademci, u rad Kluba se vrlo aktivno uključio i dr. Ž. Selinger. Upravo na njegovu inicijativu osnovana je 1934. kazališna sekcija koja je 1937. prerasla u samostalnu Kazališnu družinu koja je svojim aktivnim radom omogućila prikaz ponajboljih domaćih i stranih kazališnih djela u Koprivnici. Prvi predsjednik Kazališne družine, aktivni glumac, redatelj pa i autor bio je upravo Selinger. Uz vlastite nastupe, družina je organizirala i brojna gostovanja tada najpoznatijih kazališta u Hrvatskoj. Uz Selingera, u družini su aktivno još nastupali Slavko Hirschler i Zoltan Selinger (brat Željka, kasnije poznati zagrebački arhitekt). Dr. Željko Selinger je odmah po uspostavi "NDH" među prvima bio uhapšen, već koncem travnja 1941. i ubijen, a ostali dio obitelji (osim brata Zoltana koji se spasio tzv. mješovitim brakom) dijelio je sudbinu Židovske zajednice u vrijeme holokausta (logor Danica, Jasenovac, odnosno Lobor grad i Auschwitz). U sklopu kulturnog djelovanja u gradu treba spomenuti još jednu organizaciju - Društvo prijatelja Francuske, "Cercle francais" koje je osnovao i vodio Židov, prof. IVICA HIRŠL. Rođen u Koprivnici 1905. završio je studij filozofije u Zagrebu i Parizu. Radio je u koprivničkoj gimnaziji kao prof. francuskog jezika, sudjelovao istovremeno i u svim aktivnostima Kluba akademičara i Kazališnoj družini, pisao u lokalnoj štampi (stalne rubrike u Podravskim novinama). Po svjetonazoru je bio marksist, no obzirom na svoje duboko humanističko obrazovanje, nikada nije prakticirao boljševističko-staljinističku praksu, već je svoje djelovanje temeljio na zasadama francuske revolucije i civilnog društva. Uz pripadnost Židovskoj zajednici, nije izgubio ni osjećaj za nacionalni identitet te se oduvijek smatrao Hrvatom židovskog podrijetla što ga je usmjerilo na politički program HSS-a i njegovog "lijevog" krila. Godine 1935. bio je izbačen iz državne službe iz političkih razloga. Mihovil Pavlek Miškina, Franjo Gaži i Tomo Čiković predlažu ga 1939. za povjerenika gradske općine (tadašnji naziv za gradonačelnika) što je uspješno obavljao do 1940. Naročito se istaknuo u rješavanju socijalno-ekonomskih problema, davao prednost razvoju trgovine i poljoprivrede, ukazivao na problem rastuće nezaposlenosti, tražio izgradnju cesta, osnovnih škola, modernizaciju željeznice, osnivanje gospodarske škole i sl. Svojim je aktivnostima u Društvu prijatelja Francuske, Klubu akademičara i političkom životu, odigrao značajnu ulogu. Odmah po uspostavi NDH, isto kao i Ž. Selinger, među prvima je bio uhapšen i strijeljan.

Jedna od isto tako izuzetnih ličnosti iz redova koprivničkih Židova bio je i SLAVKO LÖWY. Spada u red rođenih Koprivničanaca (r. 1904. g. od oca Davida i majke Jetike r. Graf). U Koprivnici je proveo djetinjstvo i dio mladosti, a kasnije je (studij arhitekture u Zagrebu, Beču i Dresdenu), iako ne živi više u rodnom gradu, intenzivno s njim povezan i njegov se utjecaj u tom smislu ne može zanemariti. Prije svega je bio aktivni sportaš, osnivač prvih sportskih društava u Koprivnici. Aktivno se bavio nogometom, gimnasticirao u Hrvatskom Sokolu gdje je svirao i u fanfari. Važno je i njegovo djelovanje u Klubu akademičara, od osnivanja knjižnice do dramske sekcije. Posebno je bio sklon pisanoj riječi što dokazuju njegovi brojni tekstovi iz svijeta sporta glazbe, kulture i sl. (u zagrebačkom "Športskom listu" i u "Koprivničkom Hrvatstvu") od 1926. godine nadalje. 1930. godine jedan je od osnivača i urednik novopokrenutih "Podravskih novina" (posebno su zanimljivi tekstovi o elementima pejzaža, urbanizmu, povijesti, graditeljstvu orgulja, regulaciji Koprivnice, o koprivničkoj fotografiji, glazbenom životu i sl.) 1930. diplomira arhitekturu, a već od 1931. počinje uzlazna linija koja ga uskoro stavlja na poziciju jednog od najpoznatijih arhitekata Hrvatske, utemeljitelja modernizma u toj

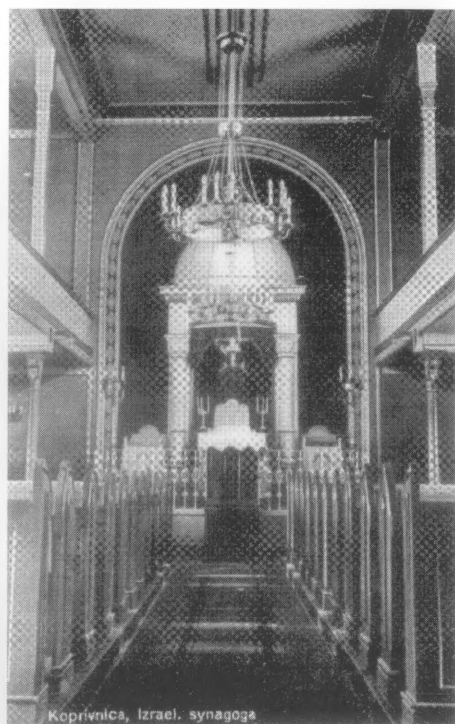
djelatnosti.

Vežu s gradom i roditeljskim domom nikad nije prekinuo, iako je kao arhitekt igrom slučajnosti u Koprivnici vrlo malo zastupljen (rekonstrukcija sinagoge 1937. formiranje Židovskog groblja, spomenik palim u I. svjetskom ratu, kasnije nadopunjen i žrtvama holokausta te Šumski dvor, "Crna gora"). Mješoviti brak spasio mu je život, iako su mu roditelji bili internirani, a otac ubijen. Umro je u Zagrebu 1996., a pokopan je na Židovskom groblju u Koprivnici.

Posve osebujnim načinom djelovanja na društveni život grada izdvaja se dr. BRANKO ŠVARC, rođen 1894. u Koprivnici, doktor prava, ugledni koprivnički odvjetnik. Bio je pripadnik JRSS-u i njihov gradonačelnik pri čemu se posebno istaknuo u nastojanju otvaranja ženskog odjeljenja Šegrtske škole, izgradnji električne centrale, tzv. "munjare" (umjesto dotadašnje plinare), nizom socijalno-humanitarnih aktivnosti (financiranje sirotinjskih kuhinja Crvenog križa). Unatoč pripadnosti tadašnjem kraljevskom režimu, istovremeno je bio i član brojnih koprivničkih društava (HPD "Podravac", Klub akademikara i dr.), u sklopu kojih je vrlo upečatljivo i originalno djelovao na društveni život Koprivnice. Bio je vrlo talentirani pisac šaljivih, pretežito kajkavskih, pjesama, tzv. "kupleta" koje su organizatori raznih zabava gotovo redovito koristili u društvenim programima ili ih djelomice tiskali na samim pozivnicama. Sačuvalo ih se nekoliko desetaka! U tim svojevrsnim literarnim djelcima ima podosta blage ironije pa i satire. Na nekim intimnijim zabavama dr. Švarc je svoje pjesme i izvodio te je bio poznat kao dobar kupletist. Ostavio je svojevrsan pečat u društvenom životu ondašnje Koprivnice. Preživio je holokaust zbog mješovitog braka, a od 1943. bio je u partizanima. Umro je 1972. godine, a pokopan je u Koprivnici.

Na razvoj kulturnog života Koprivnice važnu ulogu odigrala su i posebna Židovska društva, prije svega Jevrejsko dobrotvorno gospojinsko društvo od kraja 19. st. U obnovljenom Statutu društva iz 1937. godine navedeni su glavni cilj i svrha društva: "Svrha je društva materijalna i moralna potpora siromaku koprivničke jevrejske vjeroispovijedi, ublažavanje bijede porodica što su u nuždi.... siromašnih roditelja. Društvo organizira niz javnih priredbi, zabava s prikupljanjem novčanih priloga. Posebno se društvo iskazalo organiziranjem tzv. purimskih zabava. Purim je židovski blagdan posvećen oslobođenja Židova iz Perzijskog ropstva, blagdan pun sreće, veselja i radosti. Na tim purimskim zabavama, zajednički su se veselili brojni Židovi i njihovi nežidovski sugrađani. Zabave su se odigravale ili u kavanama "Car" ili "Križ", a kasnijih tridesetih godina redovito u Domoljubu. Purimske zabave s maskenbalom, bogatom tombolom i posebno atraktivnim glazbenim i plesnim točkama bile su posebno dobro prihvaćene." Koncem tridesetih godina redovito ih je pripremala, uvježbavala, koreografirala i režirala istaknuta umjetnica SILVA WOLFENSOHN (kasnije udata Heinrich), rođena u Koprivnici 1915., diplomirala na Kraljevskom gimnastičkom institutu u Švedskoj. Predsjednice Gospojinskog društva od 1925.-1941. bile su Adela Scheyer, Ženi Grünwald, Karolina Reich, Matilda Grünwald. Paralelno s Gospojinskim društvom djelovao je i "Židovski omladinac" s pretežito cionističkim usmjerenjem kojemu je jedan od osnivača bio već spomenuti Joža Milhofer.

Ovakva Židovska zajednica, dolaskom ustaša i uspostavom "NDH", dolazi pod udar uskoro donesenih rasnih zakona. To su bile određene represivne mjere (zabrana kretanja od 19 do 7 sati, zabrana ulaska i prolaza kroz park, nošenje posebnih židovskih oznaka, prisilni rad, čišćenje ulica kojeg nisu bili oslobođeni ni najstariji članovi zajednice pa ni vjerski funkcioneri, isključenje iz kulturnog, gospodarskog, političkog i uopće javnog života te konačno 23./24. srpnja 1941. interniranje u koncentracijske logore). Gotovo svi spomenuti u ovom prikazu te desetine nespomenutih, ukupno njih 212 iz grada, odnosno 250 s područja kotara, odvedeni su u logore (Danica, Jadovno, Gospić, Jaseno-

- 9. Sinagoga u Koprivnici
- 10. Unutrašnjost sinagoge
- 11. Veliki sinagogalni koncert povodom 25. godišnjice službovanja u Koprivnici kantora Wolfensohna, 1938.

vac, odnosno Loborgrad i Auschwitz). Nije bilo odvedeno svega 8 Židova iz tzv. mješovitih brakova te dvojica koji su već bili u ratnom njemačkom zarobljeništvu. Iz logora se uspjelo vratiti njih 18. Svi su ostali ubijeni. Tako je Židovska zajednica nestala sa scene.

Očito je da grad Koprivnica zasigurno ne bi bio takav kakav jest da nije bilo Židova, građana Koprivnice, i njihovog pozitivnog utjecaja na razvoj grada. Svatko tko se želi baviti poviješću našega grada, mora biti svjestan te činjenice kao i činjenice i značaja holokausta. Dug je to našoj zajedničkoj memoriji i dug je to Židovskoj zajednici.

Literatura:

1. Brozović, L.: Građa za povijest Koprivnice, Muzej grada Koprivnice, 1978.
2. Feletar, D.: Glazbeni život Koprivnice, Muzej grada Koprivnice, 1977.
3. Feletar, D.: Podravina I., Muzej grada Koprivnice, 1988.
4. Kolar-Dimitrijević, Mira: Društveno-ekonomski odnosi u Podravini od 1939. do kraja 1941., Podravski zbornik 81, Muzej grada Koprivnice, 1981.
5. Kolar-Dimitrijević, Mira: Prvi prilozi za židovski biografski leksikon, Novi Omanut 42/43, Zagreb 2000.
6. Kovačić, D.: Kratki pregled povijesti koprivničkog gospodarstva u međuratnom razdoblju, Podravski zbornik 98./99., Muzej grada Koprivnice, 1999.
7. Kovačić, M.: Pola stoljeća koprivničkog planinarstva, Podravski zbornik 78, Muzej grada Koprivnice, 1978.
8. Kovačić, M.: Koprivnički liječnik dr. Željko Selinger, Podravski zbornik 90, Muzej grada Koprivnice, 1990.
9. Milhofer, Josip: Kadiš koprivničkoj općini, Bilten Jevreja Jugoslavije u Izraelu, god. XXIV, br. 1-2, Tel Aviv, 1976.
10. Radović Mahečić, Darja: Slavko Loewy, susvaratelj hrvatske moderne arhitekture tridesetih godina, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 1999.
11. Sabolović-Krajina, D.: Društvo "Akademičar" u Koprivnici, Podravski zbornik 89, Muzej grada Koprivnice 1989.
12. Špoljar, M.: Arhitekt Slavko Loewy, Podravski zbornik 81, Muzej grada Koprivnice, 1981.
13. Švarc, K.: Prilozi za povijest koprivničkih Židova, Podravski zbornik 91, Muzej grada Koprivnice, 1991.
14. Švarc, K.: Sjećanje na Milana Grafa, Podravski zbornik 93/94, Muzej grada Koprivnice, 1994.
15. Vranar, L.: Židovi u Koprivnici (od doseljavanja do 1941. g.), Diplomski rad, Zagreb, 1999.

* Predavanje održano u sklopu Okruglog stola "Koprivnica od 1929. do 1941. godine", Koprivnica, studeni, 2000.

SUMMARY

Krešimir ŠVARC, M.D.

JEWS IN CULTURAL AND SOCIAL LIFE OF KOPRIVNICA 1929 - 1941

In the mentioned period, Jewish Community of Koprivnica was entirely established (Jewish Community and Rabbinate, a separate Jewish cemetery since 1851, a Synagogue since 1875) and had completely defined character, not only regarding tradition, but also in organizational sense.

Emphasize on their own identity was developed within the religious community in the form of services and holidays, while social life within the Community took its form through the Ladies' Society, Youth Club, Cionist Movement etc.

Belonging, however, of the Jewish Community to a wider native regional circle of the town of Koprivnica is characterized by participation of numerous Jews, and almost complete community in the entire social and cultural life of Koprivnica.

At that time, Jews were not only traders and financiers, but numerous Jews were also intellectuals present in the town life, leaving a certain mark on it and having a relevant role in its development - in music and all other forms of cultural and social life of the town (theatre, literature, hiking group, sports etc.)

Among numerous Jews intellectuals of that period especially distinguished were Leon Wolfensohn, professor Milan Graf, Slavko Lowy, professor Ivica Hiršl, dr. Željko Selinger and others.